

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ 3

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών στο ελληνικό κράτος έως τις αρχές του 20ού αιώνα

Η αποστολή μας

Θα ανακαλύψουμε ποια ήταν η γενική εικόνα της εκπαίδευσης των κοριτσιών από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως τις αρχές του 20ού αιώνα. Θα διερευνήσουμε, λοιπόν, τις πρωτογενείς και τις δευτερογενείς πηγές που ακολουθούν. Θα διαβάσουμε για τα ελληνικά δημόσια και ιδιωτικά σχολεία, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια, που προορίζονταν για τα κορίτσια (σημειώνεται εδώ ότι όλα τα δευτεροβάθμια και τα περισσότερα πρωτοβάθμια, εκτός από κάποια δημοτικά σχολεία των χωριών, διακρίνονταν σε σχολεία «αρρένων» και «θηλέων»). Στόχος μας είναι να συλλέξουμε τα στοιχεία εκείνα που θα μας επιτρέψουν να προετοιμάσουμε τον μονόλογο (ή την ημερολογιακή σελίδα) μιας νέας κοπέλας της εποχής η οποία εξομολογείται το παράπονό της που δεν φοίτησε παρά μόνο στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Το παράπονό της αφορά αφενός τη στάση των γονιών της (που ήταν αρνητικοί στο αίτημά της να την αφήσουν να προχωρήσει σε ανώτερες τάξεις) αφετέρου την κρατική πολιτική στον τομέα της εκπαίδευσης των κοριτσιών, που έκανε δύσκολη τη συνέχιση των σπουδών τους, ιδίως στην περίπτωση κοριτσιών φτωχών οικογενειών.

Η διαδικασία

1. Θα κρατήσουμε σημειώσεις, εντοπίζοντας τις σημαντικότερες πληροφορίες των αποσπασμάτων που ακολουθούν. Οι φωτογραφίες θα μας διευκολύνουν να μπούμε στο κλίμα της εποχής.
2. Στη συνέχεια, θα συζητήσουμε για τα θέματα που θα θίγονται στον μονόλογο: η εικόνα της δημόσιας εκπαίδευσης των κοριτσιών και ο ρόλος της ιδιωτικής εκπαίδευσης, τα στατιστικά δεδομένα (αναλογία σχολείων αρρένων-θηλέων και μαθητών-μαθητριών), η στάση των περισσότερων γονιών και γενικά της κοινής γνώμης για τη μόρφωση των κοριτσιών.
3. Αποφασίζουμε ποιο μέλος της ομάδας θα κάνει μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα και στο υλικό που μελετήσαμε καθώς και ποιο μέλος της ομάδας θα αναλάβει το μονόλογο. Θα πρέπει το ύψος του μονολόγου να είναι προσωπικό, να αποπνέει μάλιστα κάποια πικρία. Όποιο μέλος έχει αναλάβει το ρόλο, κάνει μια μικρή πρόβα μπροστά στην ομάδα, ώστε να γίνουν προτάσεις βελτίωσης.
4. Στην περίπτωση που δεν προλάβουμε να ολοκληρώσουμε την προετοιμασία μας εντός της διδακτικής ώρας, φροντίζουμε να την ολοκληρώσουμε είτε με μια συνάντηση της ομάδας εκτός σχολικού ωραρίου, είτε με επικοινωνία μέσω διαδικτύου, ώστε να είμαστε έτοιμοι για την παρουσίαση στο επόμενο μάθημα.
5. Η διάρκεια της συνολικής παρουσιάσής μας (της εισαγωγής και του μονολόγου) πρέπει να είναι από 5 έως 7 λεπτά.
6. Προηγείται η εισαγωγή με παράλληλη προβολή του εικονικού υλικού του φύλλου εργασίας, ώστε η ολομέλεια να μπει στο πνεύμα της εποχής και στη συνέχεια ακολουθεί ο μονόλογος.
7. Μετά την παρουσίαση, απαντάμε σε ερωτήσεις των συμμαθητών, που τυχόν θα προκύψουν σχετικά με τα ιστορικά δεδομένα στα οποία βασιστήκαμε.

Υλικό προς διερεύνηση

Φωτογραφία 1

*Δασκάλες στη
Θεσσαλονίκη*

Πηγή: http://www.imma.edu.gr/imma/exhibition-old/hall_C/exhibits.html [Τελευταία πρόσβαση: 1/10/2014]

Φωτογραφία 2

*Το Αρσάκειο
Παρθεναγωγείο
της Αθήνας,
στο οικοδομικό
τετράγωνο
που ορίζεται
από τις οδούς
Πανεπιστημίου,
Μενάνδρου, Σταδίου
και Αρσάκη*

Πηγή: http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=194 [Τελευταία πρόσβαση: 1/10/2014]

Φωτογραφία 3

*Μάθημα γυμναστικής
στο Παρθεναγωγείο
Απ. Δ. Σκορδέλη,
στην Αθήνα*

Πηγή: http://www.vlitoras.gr/Personal/Interests/Education/Persons/1999_12_30_Nea_Tri-antafyllidis.htm [Τελευταία πρόσβαση: 1/10/2014]

Φωτογραφία 4

*Μαθήτριες του
Αρσάκειου
Παρθεναγωγείου
(Αρσακειάδες) της
Πάτρας*

Πηγή: http://www.vlitoras.gr/Personal/Interests/Education/Persons/1999_12_30_Nea_Tri-antafyllidis.htm [Τελευταία πρόσβαση: 1/10/2014]

Φωτογραφία 5

Μαθήτριες
 Παρθεναγωγείου στη
 Θεσσαλονίκη

Πηγή: http://users.auth.gr/~mar-rep/LESSONS/ERGASTIRI/NEW_TECHNOLOGY/4.2.htm [Τελευταία πρόσβαση: 1/10/2014]

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Πηγή: Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Αθήνα 1986, σ. 131, http://www.iaen.gr/i_mesji_ek-paidefsi_ton_koritsion_stin_el-lada_1830_1893_-b-1.html

Ἀριθμὸς Δημοτικῶν Σχολείων καὶ μαθητῶν - μαθητριῶν ἀπὸ τὸ 1837 ὠς τὸ 1856

α) Δημόσια σχολεῖα				
	«Σχολεῖα Ἀρρένων»	«Σχολεῖα κορασίων»	Ἀριθμὸς μαθητῶν	Ἀριθμὸς μαθητριῶν
1837 *	93	3	8.843	364
1853 **	302	31	32.370	8.380
1854 ***	324	31	25.225	3.761
1856 ****	357	52	30.520	4.754
β) Ἰδιωτικὰ σχολεῖα				
1837 *	10	7	958	605
1854 ***	18	11	1.120	1.650
1856 ****	29	12	4.580	1.743

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Πηγή: Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολογίας, Αθήνα 1986, σ. 237, http://www.iaen.gr/i_mesi_ekpaidefsi_ton_koritsion_stin_ellada_1830_1893_-b-1.html

Δημόσια και ιδιωτικά σχολεία Δημοτικής Έκπαίδευσης και αριθμός μαθητών και μαθητριών (1862-1879)*

Έτος	Σχολεία Άρρένων				Σχολεία Θηλέων			
	Δημόσια		Ιδιωτικά		Δημόσια		Ιδιωτικά	
	Σχολεία	μαθητές	Σχολεία	μαθητές	Σχολεία	μαθήτριες	Σχολεία	μαθήτριες
1862-63	579	40.083	93 **	3.020	105	8.079	93 **	3.020
1865	777	44.102	39	2.140	117	8.481	41	2.082
1867-68	877	45.094	42	4.894	134	9.312	48	4.894
1869	890	43.876	52	2.958	133	8.824	66	1.976
1874	989	63.156	41	3.558	138	11.405	26	1.355
1878-79	1.035	67.108	164	6.740	137	12.340	112	4.352

Κείμενα

Σημείωση: Στα κείμενα που ακολουθούν, με όρθια γράμματα εντός αγκυλών εμφανίζονται πληροφορίες διευκρινιστικές, ενώ απλώς με όρθια γράμματα εμφανίζεται ό, τι ήταν υπογραμμισμένο στο πρωτότυπο κείμενο.

Κείμενο 1

Το μειωμένο ενδιαφέρον του κράτους για την εκπαίδευση των κοριτσιών

Αν και το κράτος κατά την Οθωνική περίοδο φαίνεται να δείχνει στοιχειώδες ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των αγοριών, δε φαίνεται να ευαισθητοποιείται στον ίδιο βαθμό και για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Παρόλο που στον νόμο του 1834 γίνεται μνεία για την εκπαίδευση των θηλέων, κάτι τέτοιο στην πράξη παραμένει ανεφάρμοστο.[...]

Στο Σύνταγμα του 1864 περιέχεται διάταξη που αναφέρεται στην εκπαίδευση των κοριτσιών, ακόμη και των λαϊκών τάξεων, η οποία όμως παραμένει «νεκρό γράμμα».

Πηγή: Δ. Κανελλόπουλος, «Η εκπαίδευση των θηλέων, η δράση της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας κατά τη μετοθωνική περίοδο και η ίδρυση του Αρσακείου Πατρών», *Πρακτικά 3ου Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας Εκπαίδευσης*, Πάτρα 1-3 Οκτωβρίου 2004, <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio3/praktika%2011/kanellopoulos.htm> [Τελευταία πρόσβαση: 1/10/2014]

Κείμενο 2

Πενιχροί οι πόροι για την εκπαίδευση κοριτσιών

[Τ]ο κράτος [...] ενώ συστήνει στους δήμους την ίδρυση σχολείων και για τα κορίτσια, διαθέτει για το σκοπό αυτό ελάχιστα ποσά. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι στα 1859 η δημόσια δαπάνη για τα Δημοτικά Σχολεία Άρρένων είναι 100.702,53 δραχμές, ενώ η αντίστοιχη δαπάνη για τα σχολεία των κοριτσιών είναι μόνο 5.916,42 δραχμές.

Πηγή: Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολογίας, Αθήνα 1986, σ. 109, http://www.iaen.gr/i_mesi_ekpaidefsi_ton_koritsion_stin_ellada_1830_1893_-b-1.html

Κείμενο 3

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών περιορίζεται στα ιδιωτικά σχολεία

Ός τα 1893 η πολιτεία αναγνωρίζει τα ιδιωτικά Παρθεναγωγεία ως Μέσα [=Δευτεροβάθμια] Σχολεία θηλέων, και απαγορεύει αυστηρά τη φοίτηση μαθητριών στα δημόσια σχολεία των αγοριών, χωρίς όμως να ιδρύει κανένα σχολείο θηλέων. Έτσι, η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών περιορίζεται στα ιδιωτικά σχολεία. Αλλά και όσον αφορά την εκπαίδευση της δασκάλας, η πολιτεία, ενώ αναγνωρίζει τη σχετική ανάγκη, δεν προχωρά στην ίδρυση δημόσιου Διδασκαλείου. Γενικά κατά τη χρονική περίοδο 1830-1893, η πολιτεία δεν αναπτύσσει καμιά ουσιαστική πρωτοβουλία για τα προβλήματα της εκπαίδευσης των κοριτσιών, και περιορίζεται στην επικύρωση ή στην αναγνώριση των ενεργειών της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Πηγή: Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Αθήνα 1986, σ. 259, http://www.iaen.gr/i_mesji_ekpaidefsi_ton_koritsion_stin_ellada_1830_1893_-b-1.html

Κείμενο 4

Οι συνέπειες της υποβαθμισμένης παιδείας για τα κορίτσια

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 1879 τα ποσοστά του αναλφαριθμητισμού για τους άνδρες ήταν 69%, για τις γυναίκες 93%.

Πηγή: Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Αθήνα 1986, σ. 231-232, http://www.iaen.gr/i_mesji_ekpaidefsi_ton_koritsion_stin_ellada_1830_1893_-b-1.html

Κείμενο 5

Η κρατική αδιαφορία δεν αποτελεί τη μόνη εξήγηση για την κατάσταση

Η διαφοροποίηση που παρουσιάζεται επομένως στους αριθμούς των σχολείων αρρένων-θηλέων και των μαθητών και μαθητριών της Δημοτικής Εκπαίδευσης ερμηνεύεται μόνον αν θεωρήσει κανείς ότι υπάρχει σαφής διαφορά στην αντιμετώπιση της εκπαίδευσης των αγοριών και των κοριτσιών από μέρους των γονέων. Η προτεραιότητα δίνεται στα αγόρια.

Πηγή: Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Αθήνα 1986, σ. 236 και 238, http://www.iaen.gr/i_mesji_ekpaidefsi_ton_koritsion_stin_ellada_1830_1893_-b-1.html

-Ας είναι κορίτσι, να πάει στο σχολείο! Εγώ την Κυράνω δεν την αφήνω αγράμματη! Να 'ναι το κούτσουρο που είμαι εγώ!

Στη γειτονική κωμόπολη ήταν το σχολείο και τα παιδιά περπατούσαν έξη χιλιόμετρα να πάνε και να γυρίσουν.

[...] Και σα θαύμα για τ' άλλα παιδιά, που, κορίτσι πράμα, πάει να μάθει γράμματα.

-Βγέστε να δείτε! Η Κυράνω πάει σχολείο! Θέλουμε κι εμείς! Κι εμείς! Κι εμείς να πάμε!

[...]

Για τραπέζι είχαν η μάνα μου το σοφρά. Καθόταν σε μαξιλάρι, μην τη σηκώσει το χώμα, δίπλωνε τα πόδια σταυρωτά, έγραφε. Η μάνα της καθάριζε πάντα το γυαλί της λάμπας, με στάχτη και νερό, να φύγει ολωσδιόλου η καπνιά. Έπειτα γέμιζε τη λάμπα πετρέλαιο.

-Τόσο που μ' ευχαριστεί, μάνα, έλεγε το κορίτσι.

Κι η μάνα της:

-Ας γκρινιάζει ο πατέρας σου. Ο ξυλοκέφαλος, θαρρεί που του κοριτσιού του πρέπει οι διπλές μπροστέλες [=ποδιές] μοναχά, για το μαγεριό.

[...]

Ο παππούς μου είπε της γιαγιάς μου:

-Η Κυράνω τελειώνει και την τετάρτη τάξη. Κορίτσι πράμα και άλλες αλφαβήτες στην μπουγάδα και στο ζύμωμα δεν της χρειάζονται. Να μείνει στο σπίτι, να σε βοηθάει, να την έχεις παραχέρι.

Κείμενο 7

Αίτημα των ανερχόμενων κοινωνικών στρωμάτων η βελτίωση της εκπαίδευσης των κοριτσιών (τέλη του 19ου αιώνα)

Πηγή: Χαράλαμπος Χαρίτος, *Το Παρθενοναγωγείο του Βόλου*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Αθήνα, 1989, τόμ. 1, σ. 85-86.

Η ελληνική κοινωνία επιφύλασσε για τις γυναίκες διαφορετικό ρόλο από τους άνδρες, άρα η εκπαίδευσή τους είχε διάφορο προσανατολισμό. Στο κράτος και σε άλλους φαινόταν επαρκής η παροχή της στοιχειώδους μόρφωσης στα επίπεδα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης [=του δημοτικού]. Για πολλούς άλλους, καθώς μάλιστα επερχόταν η κοινωνική διαφοροποίηση ως συνέπεια της ανάπτυξης της αστικής τάξης, η εκπαίδευση έπρεπε να περιλάβει και το γυναικείο πληθυσμό της χώρας και να τον εφοδιάσει με γνώσεις κατάλληλες για την εκπλήρωση του γενικά παραδεκτού προορισμού της γυναίκας, αλλά και για την πέρα των οικιακών και μητρικών καθηκόντων επαγγελματική και «κοινωνική» αποκατάσταση. [...]

Η «ανώτερη» [=η μετά το δημοτικό] εκπαίδευση αποτελούσε προνόμιο των εύπορων σχετικά κοινωνικών στρωμάτων των αστικών κέντρων, ενώ στο πλαίσιο της νέας κοινωνικής κινητικότητας που διαμορφώνεται στις πόλεις η μόρφωση της γυναίκας μπορούσε να λειτουργήσει ως ένδειξη ανώτερης κοινωνικής θέσης [της οικογένειας] ή ως στοιχείο που συντελεί στη διατήρηση της οικογενειακής υπόληψης και ως ένα είδος συμπληρωματικής προίκας, απαραίτητα στοιχεία κοινωνικής ανόδου.

